

NURLANA QƏNBƏROVA

Bakı Slavyan Universiteti

S. Rüstəm küç. 33

nurlana.guliyeva1986@gmail.com

050 686 86 62

DİALOJİ NİTQDƏ SUAL İFADƏ EDƏN NİTQ FEİLLƏRİNİN SEMANTİKASI

Açar sözlər: semantik xüsusiyyətlər, sual, nitq feilləri, məna, dialoji nitq, məlumat

Keywords: semantic features, question, speech verbs, meaning, dialogical speech, information

Ключевые слова: смысловая особенность, вопрос, глаголы речи, значение, диалогическая речь, информация

Dialoji nitqi səciyyəlandırən cəhət onun dialoq formasında olmasıdır və onun əsasını sual-cavab prosesi təşkil edir. Dialoq yunan mənşəli söz olub bir neçə nəfər arasında ünsiyyəti ifadə edir.

Dialoq dar mənada fərdlərarası verbal şəkildə aparılan ikitərəfli informasiya mübadiləsidir; geniş mənada isə eyni hüquqlu olan kommunikator və resipiyent iştirak etdiyi üfqi şəkildə məlumatın ötürülməsi prosesidir [1, s. 47].

Dildə ən qədim nitq hissərindən olan feil özünün parametrlərilə, məzmun rəngarəngliyi ilə digər nitq hissələrindən fərqlənərək onların arasında əsas yeri tutur, çünki o xəbər sintaktik funksiyasında işlənərək ismi söz birləşmələrinə və cümlələrə təsir edərək bütöv söyləmə həyat bəxş edir [2, s.9-45]. Fikirlərin ifadə edilib dinləyənlə ötürülməsində, uğurlu ünsiyyətin təmin olunmasında isə nitq feillərinin rolu əvəzsizdir. Burada nitq feilləri semantik qrupunda yarımhəlqə olan sual prosesində işlənən nitq feillərinin əhəmiyyəti danılmazdır. Ona görə də, onlar dildə sayca az olsalar da, yerinə yetirdikləri vəzifənin əhəmiyyətinə görə xüsusilə tədqiq olunmalıdırlar. Gündəlik həyatımızda, istər rəsmi, istərsə də qeyri-rəsmi danışıq tərzində dialoqlarda onlardan tez-tez istifadə edilir.

İctimai münasibətlər sistemi ilə şərtlənən şəxsiyyətlərarası qarşılıqlı əməkdaşlıq ictimai əlaqələrin mövcudluğunun üsulu olan ünsiyyəti dialoqlarsız təsəvvür etmək imkansızdır, çünki nitq başqaları ilə dialoqa girərkən gerçəkləşir və biz bu yolla hər hansı bir hadisə və ya insan haqqında soruşaraq məlumat ala bilərik və ya bildiyimiz məlumatı qarşı tərəfə ötürə bilərik. Başqa sözlə desək, nitq iki nəfər arasında gerçəkləşən bir-birinin əksi olan sual və cavab aktından ibarətdir. Sual aktı daha əvvəl gəlib hər hansı bir informasiyanı almaq məqsədiylə işlədilir, cavab aktı isə sual aktını izləyib onu lazımi məlumatla təmin etməyə xidmət edir. Beləliklə də, nə qədər tez-tez məlumat almaq məqsədli dialoqlardan istifadə etsək, sual-cavab prosesində işlənən nitq feillərinin işlənmə dairəsi də bir o qədər genişlənir. Müasir ingilis dilində ən geniş işlənmə dairəsinə malik olan sual prosesində işlənən nitq feil-

lərinə aşağıdakıları nümunə güstərə bilirik: /to ask/, /to enquire/, /to inquire/, /to wonder/, /to interrogate/, /to query/, /to pose/ və s.

Sual-cavab prosesində işlənən nitq feillərinin semantikasını tədqiq edərkən onların mənə rəngarəngliyini, müəyyən bir kontekstdə işlədildikdə ifadə etdiyi mənə çalarlarının müxtəlifliyini aydın görürük. Onların ifadə etdikləri bu məzmun zənginliyini daha aydın göstərmək üçün eyni leksik semaya malik olsalar da, bir feili ayrı ayrılıqda tədqiq etməyi məqsəduyğun bildik.

/To ask/ feili dialoqlar zamanı hər hansı bir şəxs və ya nəysə haqqında məlumat almaq istəyərkən işlədilən nitq feilidir. /Soruşmaq, məlumat almaq/ mənasını ifadə edən nitq feilləri içində /to ask/ feili ən çox istifadə edilən olmasıyla seçilir. Keçmiş zaman formasını düzəltməsinə görə qaydalı, morfoloji quruluşuna görə isə sadə feildir. /To ask/ feili /to question/, /to inquire/, /to query/, /to interrogate/, /to examine/, /to quiz request/, /to seek/, /to solicit/, /to call for/, /to demand/, /to entail/, /to involve/, /to necessitate/, /to require/ kimi feillərlə sinonim olur. Cavab vermək mənasını ifadə edən nitq feillərlə isə antonim olur. Məsələn: /to answer/, /to reply/, /to response/, /to riposte/, /to retort/ və s.

İngilis dili lüğətlərində /to/ ask feilinin mənaları belə müəyyən edilir: [3, s.75]; [4, s. 57]; [5]; [6]; [7];

1) soruşmaq; xəbər almaq; Məsələn: /to ask the way/ (yolu soruşmaq), /to ask the time/ (vaxtı soruşmaq); /to ask after smb.'s health/ (bir kəsin səhhətini soruşmaq). Məsələn: /I don't ask after your health, said the old gentleman;"your eyes answer me, my dear lady, before I can put the question// (Mən sənin halımı soruşmuram, yaşlı kişi dedi, mənim əziz xanımım, sənin gözlərin mən soruşmazdan əvvəl bunu bildirir) [8, s. 67].

/To ask/ feili cümlədə tamamlıqla və ya tamamlıqsız, budaq cümlə və həmçinin vasitəsiz nitq ilə də işlənə bilər. Məsələn: /I asked them what they wanted// (Bu nümunədə budaq cümlə ilə işlənmişdir) (Mən onlardan nə istədiklərinə soruşdum).

/They like asking questions// (Burada isə tamamlıqla işlənib) (Onlar suallar verməyi xoşlayırlar).

How much further?, I asked. (Nə qədər uzağa?, mən soruşdum). Bu nümunədə isə vasitəsiz nitq ilə işlənmişdir.

/To ask/ feilinin ifadə etdikləri mənə rəngarəngliyinə bədii ədəbiyyatda da rast gəlirik. Nümunələrə baxaq: /I only ask the question, because I may be obliged to leave these lodgings rather sooner than I anticipated// (Mən sadəcə suala cavab verirəm, çünki ola bilər ki mən bu mənzili gözlədiyimdən daha tez tərk edim) [9, s.202].

/She told us that Blanche seemed a little better, and she went in to ask if she would see her husband// (O bizə Blançin daha yaxşı göründüyünü dedi, və içəri getdi ki, həyat yoldaşını görmək istəyib istəmədiyini soruşsun) [10, s. 120].

2) xahiş etmək; kömək istəmək; bu mənani ifadə edərkən /to ask/ feili ya tamamlıq və ya məsdər ilə işlədir. Burada adətən /to ask/ feili for sözlüklü tamamlıq-

la işlədilir. Məsələn: /I ask you to receive me, in the interests of Miss Emily Brown// (Məni mis Emili Braunun xeyrinə görə qəbul etməyinizi xahiş edirəm)

/If he is, will you kindly ask him to step out and speak to me?// (Əgər o olsa, ondan çıxmağını və mənimlə danışmağını xahiş edirsinizmi?)

/I would ask for the pleasure of your company, Mr. Knightley, but I am a very slow walker, and my pace would be tedious to you// (Cənab Naytli, mən sizinlə yoldaşlığınızı məmnuniyyətlə xahiş edərdim, lakin mən yavaş yeriyənəm, mənim sürətim sizi yorar [11, s. 23].

3) icazə istəmək; bu mənada işlənərkən /to ask/ feili budaq cümlə, məsdər və ya tamamlıqla izlənə bilər. Məsələn: /She asked if she could move in// (O, içəri gəlmək üçün icazə istədi). /You should have asked my permission first// (Sən gərək birinci mənim icazəmi alaydın).

4) minnət etmək; dilənmək; tələb etmək; bu mənani ifadə etdiyi kontekstdə /to ask/ feili adətən /to ask a lot of/, /to ask too much of/, /to ask for complete obedience/ kimi ifadələr şəklində işlənir: /Her job asks both time and patience// (Onun işi həm vaxt, həm də səbr tələb edir).

5) dəvət etmək; bu mənani ifadə edərkən adətən /to ask/ feili /out/ və ya /over/ sözlükləri ilə işlədilir: /to ask smb. to dinner/ (kimisə nahara dəvət etmək); /to ask smb. in/ (kimisə içəri dəvət etmək);

6) qiymət demək; Məsələn: /The man asked thirty manats for the shoes// (Kişi ayaqqabılara 30 manat qiymət dedi).

7) qaşınmaq, bəla axtarmaq;

/Going for a swim when you have a cold is just as asking for trouble// (Soyuq dəyməsi olanda üzgüçülüyə getmək sadəcə özünə bəla axtarmaqdır).

/To ask/ feili müxtəlif sözlükləri və ya digər nitq hissələriylə bərabər işlənərək müxtəlif mənaları ifadə edə bilər.

/To ask around/ tamamlıqsız işlənərkən müəyyən bir hadisə və ya nəşə haqqında məlumat almaq üçün bir neçə insanla danışmaq, soruşdurmaq, soraqlamaq mənasını ifadə edir. Məsələn: /You can be convinced that she is innocent if you ask around// (Əgər sən bir neçə nəfərlə danışsan onun günahsız olduğuna inanarsan).

A: Have they found the thief? B: /No, but they are still asking around//

A: Onlar oğrunu tapıblarmı? B: /Xeyr, amma hələ araşdırırlar//

/to ask (someone) around/ birləşməsi tamamlıq ilə işləndikdə isə qonaq çağırmaq mənasını ifadə edir. Məsələn: /I asked my relatives around, but they did not come// (Mən qohumlarımı evimə qonaq çağırdım, lakin onlar gəlmədi).

/To ask for/ tamamlıqsız işlənərkən kiminləsə danışmaq mənasını bildirir. Məsələn: /As soon as she came, she asked for them// (O, gələn kimi onlarla danışmaq istədi).

/To ask someone along/out/ (dəvət etmək); Məsələn: Did you want to ask him along? (Sən onu dəvət etmək istədin?)

/To ask oneself sth./ /to ask/ feili hər hansı bir kontekstdə qayıdış əvəzliyi ilə

işlənməkən əsas mənası olan “soruşmaq” mənasından uzaqlaşaraq “nəyisə diqqətli fikirləşmək” mənasını ifadə edə bilər. Onun bu mənada işlənməsinə bədii ədəbiyyatda da rast gəlirik. Məsələn:

Is it reasonable – is it just – to expect her to ask herself, in cold blood, What (morally and intellectually) is all this worth? (Onun soyuqqanlıqla bunu götür qoy etməsini gözləmək ağlabatdırmı, bütün bunlar(ruhən və intellektual) nəyə dəyər?)

/She would ask herself// (O, özü bunu gərək düşünsün)

/To ask sb for interview/ (iş görüşünə dəvət etmək); Məsələn: /Out of the 100 candidates, they asked only 4 applicants for interview // (100 namizəddən onlar sadəcə 4 ərizəçini görüşməyə dəvət etdilər). /to ask sb to leave/ (işdən çıxarmaq); Məsələn: /The boss claimed that my son had breached confidentiality rules, therefore he was asked to leave// (Müdür oğlumun məxfilik qaydalarını pozduğunu iddia etdi və ona görə də oğlum işdən çıxarıldı).

/To ask sb back/ iş görüşməsi kontekstində birinci mərhələdə uğurlu olan namizədin ikinci mərhələyə çağırılmasını ifadə edir. Məsələn: /Their son could not respond to the questions properly, so he wasn't asked back// (Onların oğlu suallara lazımı qaydada cavab verə bilmədiyi üçün ikinci mərhələyə çağırılmadı).

/You may well ask/well may you ask humorous/ (bilmək maraqlı olardı); Məsələn: How did they afford to buy a new house? You may well ask. (Onlar yeni evi necə aldılar? Maraqlıdır). /for the asking/ müəyyən bir kontekstdə nəyinsə edilməsinin mümkün olduğunu ifadə edərkən “yetər ki, istə” kimi işlənir.

/You can take any of them for the asking// (Onlardan istənilənini götürə bilərsiniz, yetər ki, sən istə). /ask me another/ (qeyri rəsmi dialoqlarda verilən suala cavabı olmadıqda işlədilir. Nümunə: What do they quarrel about? queried Ruth. Ask me another! (Onlar nə üstündə mübahisə edirlər? Rus soruşdu, “bilmirəm).

Don't ask me!/ qeyri rəsmi danışmada hər hansı bir mövzuda danışmaq istəmiyəndə işlədilir: Is he her boyfriend then? Don't ask me! (O, onun sevgilisidir? Danışmaq istəmirəm).

/If you ask me/ qeyri-rəsmi ünsiyyət zamanı öz fikri olduğunu vurğulamaq üçün “məncə” mənasında işlədilir:

/If you ask me, it's just an excuse for laziness // (Məncə bu sadəcə tənbellik üçün bir bəhanədir).

/Let me ask you about/may I ask you/ I think you don't mind my asking/ (soruşmaq ayıb olmasın) [12, s.603].

/Nothing is lost for asking-soruşmaq da pulla deyil ki/ [12, s. 603]

/To enquire/ və ya /to inquire/ feili də adətən məlumat almaq məqsədilə dialoqlarda istifadə olunan nitq feilidir və əsasən rəsmi üslubda işlədilir. Quruluşca sadə olub, qaydalı feildir. Əsas ifadə etdiyi məna soruşmaq, hər hansı bir əşya, hadisə və ya insan haqqında məlumat əldə etməkdir. Bir çox feil və birləşmələrlə sinonim olur: /to ask, to question, to pry, to wonder, to want to know, to query, to seek an answer, to investigate/ və s. Hər hansı bir məlumatı əldə etmək məqsədilə verilən bu

nitq feillərinin antonimləri isə verilən suallara cavab vermək mənasını ifadə edən feillərdir: /to answer, to respond, to reply, to tell/ və s. Lüğətlərdə /to enquire/ və ya /to inquire/ feilinin eyni mənaları göstərilir. Onların semantikasını daha dərinədən tədqiq edərkən məlum olur ki, /to enquire/ feili adətən ümumi mənada soruşmaq mənasında işləndiyi halda /to inquire/ feili rəsmi üslubda daha çox işlənərək soruşmaq, araşdırmaq mənalərini ifadə edir. Digər bir fərqləri isə odur ki, /to inquire/ feili ən çox amerikan ingiliscəsində, /to enquire/ feili isə Britaniya ingiliscəsində istifadə olunur. Onların hər ikisi aşağıdakı mənalara ifadə edir [4, s. 293]:

Soruşmaq; xəbər almaq; öyrənmək; bu mənanı ifadə edərkən /to enquire/to inquire/ feili tamalıq ilə və ya tamamlıq olmadan işlənə bilər və o cümlədən, həm bu-cümlə, həm də vasitəsiz nitq ilə işlənə bilər. Nəsa və ya kimsə haqqında soruşmaq dedikdə /about/ sözlü ilə işlənilir. /To enquire/ to inquire smb's name/ (kiminsə adını soruşmaq); /to enquire/ to inquire the way/ (yolu soruşmaq); /to enquire/ to inquire the reason/ (səbəbi öyrənmək) və s. Nümunələrə baxaq: /I'm enquiring about dentists in the area// (Mən bu ərazidəki diş həkimlərini soruşuram). /The tenant enquired about flats for sales// (Kirayəçi satışda olan evləri soruşdu). /I enquired where they got acquainted// (Mən onların harda tanış olduqlarını soruşdum).

/The teacher inquired how they were getting on// (Müəllimə onlardan necə yola getdiklərini soruşdu).

How did they go there?, he enquired (Onlar ora necə getdilər?, o soruşdu).

/But how this might be it is not at present necessary for us to enquire// (Lakin bu necə ola bilər, indi xəbər almaq bizə lazım deyil)

/To enquire/to inquire after/ (hal-əhval soruşmaq); /they enquired after my parents/ (Onlar valideynlərimin əhvalını soruşdular). /to enquire/to inquire/ feili /for/ sözlü ilə işlənərək kimisə görmək, danışmaq istəmək mənasını ifadə edir. Mr John is enquiring for you-Mr Con səninlə görüşüb danışmaq istəyir.

/Someone rang up inquiring for you as you were out// (Sən çöldə olanda kimsə sənlə danışmaq üçün zəng etmişdi). /To inquire for/ (istəmək, soruşmaq); Məsələn: /Lots of customers have been inquiring for the new catalogue// (Bir çox müştərilər yeni kataloqu soruşurlar). /To inquire into/to inquire into/ (araşdırmaq; məlumat axtarmaq); Məsələn: /Task of political sociology is to inquire into the causes of political events// (Siyasi sosiologiyanın əsas işi siyasi hadisələrin səbəblərini araşdırmaq olmalıdır). /The police are inquiring into the matter// (Polis məsələni araşdırır).

/To enquire smth. of smb./ (rəsmi soruşmaq); Məsələn: /By and by I will inquire of some other philologist// (Qısa müddət sonra mən başqa filoloqlardan soruşcam).

/To question/ feili müasir ingilis dilində cavab almaq məqsədilə işlənilən, semantikasının əsasını "soruşmaq, sorğu-sual etmək" təşkil edən nitq feillərindən biridir. /To question/ feili semantik cəhətdən özünə yaxın olan /to ask, to enquire, to

query, to demand/ və s. kimi feillərlə eyni sinonimik cərgədə yer alır. Onunla əks mənanı ifadə edənlərə isə /to answer, to respond, to reply, to tell/ və s. misal göstərmək olar. Müasir ingilis dili lüğətlərində /to question/ feilinin aşağıdakı mənaları göstərilir: [3, s. 1165]; [5]; [6]; [7];

1) dindirmək, sorğu sual etmək; (to question a witness) (şahidi dindirmək); Məsələn: /The employees did not know why the boss wanted to question them// (İşçilər müdirin niyə onları sorğu-sual etmək istədiyini bilmirdilər). /The suspect was questioned by the police// (Şübhəli polis tərəfindən dindirildi).

/I have no claim to justify me in questioning him// (Onu sorğulayarkən məni haqlı çıxaraçaq heç bir iddiam yoxdur) [9, 57]

2) şübhələnmək, şübhə altına almaq; (to question a decision) (qərarın doğruluğuna şübhə etmək); Məsələn: /To question smb.'s right to smth./ (kiminsə bir şeyə olan hüququnu şübhə altına almaq); Məsələn: /We must question your judgment in this matter// (Biz sizin bu məsələylə bağlı mühakimənizə şübhə etməliyik).

/It never occurs to them to question the doctor's decisions// (Onlar heç vaxt həkimin qərarlarına şübhə etmirlər).

/They questioned our sincerity// (Onlar bizim səmimiyyətimizə şübhə etdilər).

3) sual vermək, soruşmaq; (to question sb about/on smth.) (nəşə haqqında kimsə sual vermək); Məsələn: /Employers are not allowed to question employees about their private lives// (İşə götürənlərə işçilərin şəxsi həyatları haqqında sual verməyə icazə verilmir).

/To query/ feili ünsiyyət prosesində hər hansı bir insan və ya hadisə haqqında məlumat almaq məqsədiylə işlədilən nitq feilidir. Onun semantikasının əsasını nəşə haqqında xəbər almaq, məlumat toplamaq təşkil edir. /To query/ feili yaxın mənaları ifadə edən bir çox feillərlə sinonim olur: /to ask, to enquire, to query, to demand/ və s. Onunla əks mənanı ifadə edən /to answer, to respond, to reply, to tell/ və s. feillərlə isə antonim olur. Müasir ingilis dili lüğətlərində /to query/ feilinin semantikasi belə göstərilir.

1) xəbər almaq, soruşmaq, məlumat almaq, öyrənməyə çalışmaq;

/To query/ feili həm tamamlıq, həm də tamamlıqsız işləyə bilər. O, cümlədə sual əvəzlilikləri ilə işləyə bilər və ya vasitəsiz nitqlə də istifadə oluna bilər:

/The boy queried where they had got acquainted// (Oğlan onların harada tanış olduqlarını soruşdu).

Do you want to work with me?, he queried hopefully. (Mənimlə işləmək istəyirsiniz?, o ümidlə soruşdu).

/To query smb. about smb./smth./ (bir kəsdən nəşə və ya kimsə haqqında soruşub öyrənmək); /to query the amount of smth./ (bir şeyin miqdarını öyrənməyə cəhd etmək); Məsələn: /Billy queried gently// (Bili mülayim tərzdə soruşdu)

/I queried with halting eagerness// (Mən tərəddud edərək soruşdum)

/You think he would be upset, she queried, if I gave a man a sovereign to take them away and bury them?/ (Sən düşünürsən ki, əgər mən onları aparıb basdırmaq

üçün bir adama hökm versəydim o məyus olardı?, o soruşdu)

2) şübhə etmək, inanmamaq; (to query an answer) (cavaba şübhə etmək); Məsələn: /A few students have queried their marks// (Bir neçə tələbə öz qiymətlərinə şübhə ediblər). /No one queried my decision// (Heç kəs mənim qərarıma şübhə etmədi). /They query whether his word can be relied on// (Onlar onun sözünə inanmağa şübhə edirlər). /To question persons instructions/ (bir kəsin göstərişinə inanmamaq);

3) sual işarəsi qoymaq; sorğu-sual etmək; Məsələn: /When these officers were queried, they felt unhappy// (Bu zabitlər sorğu-sual olunanda bədbəxt hiss etdilər).

Beləliklə, sual prosesində işlənən nitq feilləri ayrı-ayrılıqda ifadə etdikləri mənalara və nitqi xarakterizə etməsinə görə dildə çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

Ədəbiyyat

1. Vəliyeva, N.Ç. Azərbaycanca-İngiliscə-rusca izahlı kommunikasiya terminlər lüğəti. / N.Ç.Vəliyeva. – Bakı: Elm və təhsil, – 2018. – 352s.
2. Виноградов, В.В. Русский язык. / В.В.Виноградов. – М., – 1972. – 640 с.
3. O.İ. Musayev, P.O.Musayev, M.M.Nurəddinov, M.İ.Paşayeva, N.Q.Səfərov, T.İ.Əliyev, V.S.Ərəbov, N.Ə.Nəbiyeva İngiliscə-Azərbaycanca lüğət, “Qismət”, Bakı, 2003, 1696 səh.
4. V.S.Ərəbov, L.M.Süleymanova, Ş.B.Məmmədova, İ.Z.Əliyeva, A.N.Yusifova, English-Azerbaijani dictionary for all.Bakı, “KM”mətbəəsi, 2012, 1360 səh
5. <https://en.oxforddictionaries.com/>
6. <https://dictionary.cambridge.org/>
7. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>
8. Wilkie, C. The Law and the Lady. / C.Wilkie. – Oxford: Penguin classics, – 1998. – 432 p.
9. Wilkie, C. No Name. / C.Wilkie. – Oxford: Oxford University Press, – 2008. – 784 p.
10. Maugham, W.S. Moon and Sixpence. / W.S.Maugham. – Oxford: Oxford University Press, – 1996. – 239 p
11. Austen, J. Emma. / J.Austen. – USA: CreateSpace Independent Publishing Platform, – 2013. – 208 p.
12. Vəliyeva, N.Ç. Azərbaycanca - ingiliscə - rusca frazeoloji lüğət. / N.Ç.Vəliyeva. – Bakı: Azərnaşr, – 2010 – 988 s.

DIALOJİ NİTQDƏ SUAL İFADƏ EDƏN NİTQ FEİLLƏRİNİN SEMANTİKASI.

XÜLASƏ

Məqalədə sual aktında işlənən nitq feillərinin semantik xüsusiyyətləri tədqiq olunur. Nitq feillərinin hərtərəfli tədqiq edilməsinin dilçilikdə əhəmiyyəti olduqca böyükdür. Çünki sual prosesində işlənən nitq feillərindən dialoqlarda geniş istifadə olunur. Nə qədər tez-tez məlumat almaq məqsədli dialoqlardan istifadə etsək, sual-cavab prosesində işlənən nitq feillərinin işlənmə dairəsi də bir o qədər genişlənir.

Məqalədə sual prosesində işlənən nitq feillərinin struktur-semantik xüsusiyyətlərinə nəzər yetirilir, onların mənə rəngarəngliyi, müəyyən bir kontekstdə işləndikdə ifadə etdiyi mənə çalarlarının müxtəlifliyi aydın göstərilir. Onların ifadə etdikləri bu məzmun zənginliyini daha aydın göstərmək üçün eyni leksik semaya malik olsalar da, hər bir feilin semantikasi ayrı ayrılıqda daha dəqiqliklə tədqiq edilir. Həmçinin bədii ədəbiyyatda bu feillərdən necə istifadə olunduğuna nəzər salınır və nümunələr verilir. Beləliklə sual prosesində işlənən nitq feillərinin nitqi xarakterizə etmək baxımından dildə çox böyük əhəmiyyətə malik olub, tez-tez istifadə olunması qənaətinə gəlinir. Müasir ingilis dilində ən geniş işlənmə dairəsinə malik olan sual prosesində işlənən nitq feillərinə aşağıdakılar nümunə göstərilir: /to ask/, /to enquire/, /to inquire/, /to interrogate/, /to query/, və s Nitq feillərinin bir yarımqrupu olan sual aktında işlənən nitq feillərinin semantikasının belə geniş şəkildə açılması bu işin elmi yeniliyinin göstəricisidir.

ГАНБАРОВА НУРЛАНА СЕМАНТИКА ГЛАГОЛОВ РЕЧИ, ВЫРАЖАЮЩИХ ВОПРОСЫ В ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ РЕЗЮМЕ

В статье исследуются смысловые особенности глаголов речи, употребляемых в вопросительном акте. Всестороннее изучение глаголов речи в лингвистике приобретает особую актуальность. Потому что глаголы речи, которые употребляются в процессе вопроса, широко используются в диалогах. Чем чаще мы используем диалоги с целью получения информации, тем шире сфера употребления глаголов речи, используемых в процессе вопросов и ответов.

В статье рассматриваются структурно-семантические особенности глаголов речи, используемых в процессе вопроса, наглядно показано их смысловое многообразие, различные оттенки значения, которые они выражают при употреблении в определенном контексте. Хотя они имеют одинаковую лексическую сему, чтобы ярче показать богатство выражаемого ими содержания, семантика каждого глагола изучается более точно в отдельности. Также рассматривается, как эти глаголы используются в художественной литературе, и приводятся примеры. Таким образом, делается вывод о том, что глаголы речи, используемые в процессе вопроса, имеют огромное значение в

языке с точки зрения характеристики речи и их частого употребления. Примеры глаголов речи, которые используются в процессе вопроса и имеют самую широкую сферу употребления в современном английском языке, включают: /to ask/, /to enquire/, /to inquire/, /to interrogate/, /to query/, и т.д.

Такое всестороннее изучение семантики глаголов речи в вопросительном акте, являющемся подгруппой глаголов речи, - показатель научной новизны данной работы.

GANBAROVA NURLANA

**SEMANTICS OF SPEECH VERBS EXPRESSING QUESTIONS IN
DIALOGIC SPEECH.**

SUMMARY

The article is devoted to the semantic characteristics of speech verbs used in the questions. The comprehensive study of speech verbs in linguistics is of great importance. Because the speech verbs used in the question process are widely used in dialogues. The more often we use dialogues aimed at obtaining information, the wider becomes the range of speech verbs used in the question process.

The article examines the structural-semantic features of the speech verbs used in the question process, their meaning variety, the variety of shades of meaning they express when used in a certain context. Though they have more or less the same lexical meaning, a thorough and precise semantic analysis of each verb is given separately. It also looks at how these verbs are used in fiction and a great many examples are given.

The followings are examples of speech verbs that are frequently used in the question process : /to ask/, /to inquire/, /to inquire/, /to interrogate/, /to query/, etc.

Such a wide analysis of the semantics of speech verbs used in the questions, which is a subgroup of speech verbs, is an indicator of the scientific novelty of this work.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 05.09.2023

Çapa qəbul olunma tarixi: 20.09.2023

**Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Səbinə İsmayılova
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**